

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

مدیریت کل مقررات، مجوزها و مبارزه با پولشویی

«اداره مبارزه با پولشویی»

پدیده پولشویی، اقدامات بین‌المللی

و

راه‌کارهای ضد پولشویی

تهیه کننده: مریم کشتکار

کارشناس گروه بین‌الملل

دی ماه ۱۳۸۹

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳	مقدمه
۴	پدیده پول شویی و مراحل مختلف عملیاتی آن
۶	روش های پول شویی
۶	اشکال پول شویی از طریق سیستم بانکی
۷	اشکال مختلف پول شویی از طریق موسسات مالی غیر بانکی
۸	اشکال مختلف پول شویی از طریق موسسات یا فعالیت های اقتصادی غیر مالی
۸	اقدامات بین المللی در خصوص مقابله با پول شویی
۱۱	وظیفه دولت ها و افراد در مقابله با پدیده پول شویی
۱۲	وظیفه بانک ها و موسسات مالی برای مقابله با پول شویی
۱۲	شناسایی مشتری
۱۴	طبقه بندی مشتریان بر مبنای ریسک و اعمال ضوابط دقیق برای شناسایی مشتریان پرخطر
۱۶	سیستم نظارت بر گردش عملیات مشتری و تشخیص موارد مشکوک
۱۷	شناسایی موارد مشکوک و گزارش آن به مراجع ذی صلاح
۲۱	سیستم گزارش دهی موارد مشکوک
۲۳	تجربه برخی کشورها و حوزه های قضایی در زمینه مبارزه با پول شویی
۳۸	کلام آخر
۴۰	منابع

پدیده پول شویی^۱، اقدامات بین‌المللی و راهکارهای ضد پول شویی

مقدمه

در چند دهه اخیر، اقتصاد جهانی با پدیده پول شویی و آثار مخرب آن بر اقتصاد کشورها مواجه شده است. بر اساس تخمین صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، درآمدهای نامشروعی که توسط پولشویان در چرخه تطهیر و پول شویی قرار می‌گیرند، در حدود ۲ تا ۵ درصد تولید ناخالص جهانی است.^۲ همچنین طی این دوره و با جهانی شدن اقتصاد، آزادسازی جریان‌های سرمایه بین‌المللی، توسعه بانکداری الکترونیکی و ابداع و به کارگیری ابزارهای جدید الکترونیکی برای نقل و انتقال وجوه در سطح بین‌المللی، پول شویی نیز تا حدودی تسهیل شده است. از این رو، مقابله با پول شویی نیازمند عزم جهانی و همکاری کلیه کشورها است. بدیهی است برای مقابله با پول شویی، نخستین گام شناخت این پدیده و چگونگی انجام آن است. برای تحقق این هدف، در مقاله حاضر پس از ارائه تعریف و مراحل مختلف پول شویی، به بررسی اقدامات بین‌المللی برای مقابله با پدیده مذکور و تجربیات کشورهای مختلف در این زمینه پرداخته می‌شود و سپس در ادامه، وظیفه و راهکار سیستم مالی کشورها (بانک‌ها و موسسات مالی) برای مقابله با این پدیده مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخش پایانی مقاله نیز به اقدامات انجام شده برای مقابله با پدیده پول شویی در ایران اختصاص یافته است.

^۱ - Money laundering.

^۲ - International Strategies to Combat Money Laundering, Remarks of Joseph M. Myers, Assistant Director (International Programs) Financial Crimes Enforcement Network, U.S. Department of the Treasury for the International Symposium on the Prevention and Control of Financial Fraud Beijing, (October, 1998).

◀ پدیده پول شویی و مراحل مختلف عملیاتی آن

به طور کلی پول شویی عبارت است از هر نوع عمل یا اقدام به عمل برای مخفی کردن یا تغییر هویت درآمد نامشروع حاصل از فعالیت‌های مجرمانه، به گونه‌ای که وانمود شود این عواید به شیوه‌های قانونی کسب شده‌است. پول شویی یا تطهیر پول فعالیت مجرمانه، گروهی، مستمر و درازمدت است که می‌تواند از محدوده سیاسی یک کشور مفروض نیز فراتر رود.

پول شویی یک فرایند سه مرحله ای است:

مرحله اول، مرحله جایگذاری^۳: در این مرحله پول شویان به منظور اداره آسان‌تر وجوه نامشروع، اقدام به سپرده‌گذاری وجوه در بانکها و موسسات مالی می‌کنند؛ مرحله دوم، مرحله لایه‌چینی^۴: در این مرحله، برای جلوگیری از تعقیب قانونی وجوه، سعی می‌شود تا ردپای آن مخفی شود. در این مرحله با خارج کردن وجوه از بانکها و موسسات مالی که وجوه در آنجا جایگذاری شده بود و با انجام معاملات متعدد توسط افراد مختلف و خرید دارایی‌های گران‌قیمت توسط افرادی که برای فرد پول شوی کار می‌کنند هرگونه ارتباط مستقیم بین جرم و وجوه حاصل شده از آن قطع شده و بدینوسیله ردیابی وجوه را مشکل می‌سازند. همچنین در این مرحله برای مخفی کردن ردپای وجوه ممکن است شرکتهای صوری با نامهای مجعول تشکیل شود و یا به شکل صوری با صادرات و واردات کالاهایی که وجود خارجی ندارند، ردپای وجوه مخفی شود.

مرحله سوم، مرحله جمع‌آوری و ادغام وجوه^۵: مرحله بازگرداندن وجوه به مجرم به صورتی که نحوه اکتساب و محل جغرافیایی آن قابل ردیابی نباشد. در این مرحله وجوهی که در مرحله قبل در معاملات متعدد توسط افراد مختلف به کار گرفته شده از کانالهای متعدد و به تدریج به حساب پول شو واریز و از این طریق به چرخه اقتصاد رسمی وارد می‌شود.

از آنجا که پول شویی اثری زیان‌بار بر اقتصاد، جامعه و سیاست دارد، اغلب کشورها به مقابله با این پدیده می‌پردازند. از جمله آثار مخرب این پدیده عبارت است از:

³ - Placement.

⁴ - Layering.

⁵ - Integration.

◀ آلوده شدن و بی ثباتی اقتصاد: به این معنی که وجوه کلان حاصل از معاملات نامشروع (خرید و فروش مواد مخدر، اسلحه و کالاهای قاچاق و غیره) زمانی که به منظور تطهیر، به یک باره و از کانال‌های مختلف وارد یک بخش از فعالیت‌های اقتصادی می‌شود (مانند بخش املاک یا بورس اوراق بهادار و غیره) همانگونه که با ورود خود می‌تواند سبب رونق این بازارها شود؛ خروج یک دفعه این وجوه از بازارهای فوق نیز سبب سقوط قیمت‌ها و تزلزل بازارها و بی ثباتی اقتصاد می‌شود.

◀ تضعیف بخش خصوصی و برنامه‌های خصوصی‌سازی: از آنجا که صاحبان وجوه کلان حاصل از عملیات نامشروع در مراحل مختلف تطهیر وجوه خود، صرفاً با هدف تطهیر وجوه و نه سودآوری، وجوه خود را وارد معاملات و فعالیت‌های اقتصادی مختلف می‌کنند، بنابراین در رقابت با فعالان اقتصادی بخش خصوصی با قیمت‌گذاری پایین کالاها و خدمات تولیدی خود، سبب تضعیف یا ورشکستگی شرکت‌های خصوصی دیگر می‌شوند. همچنین عملیات پول‌شویی در کشورهایی که برنامه‌های خصوصی‌سازی داشته‌اند، سبب ایجاد اختلال در برنامه‌های فوق شده است؛ زیرا به با توجه به حجم بالای مبالغ اختصاص یافته به خصوصی‌سازی، پولشویان از فرصت فوق برای تطهیر پول‌های نامشروع خود استفاده کرده و در یک مرحله به عنوان خریدار خصوصی وارد برنامه‌های خصوصی‌سازی شده و در مرحله بعد با واگذاری شرکت‌های خریداری شده و یا سوء استفاده از شرکت‌ها برای عملیات پول‌شویی، برنامه‌های خصوصی‌سازی را با مشکل مواجه می‌سازند یا اثرگذاری برنامه‌های فوق را کاهش می‌دهند.

◀ کاهش کنترل دولت بر سیاست‌های اقتصادی، فاسد شدن ساختار حکومت، بی‌اعتمادی مردم، بی‌اعتباری دولتها و نهادهای اقتصادی.

با وجود برنامه‌های آزادسازی مالی کشورها و تسهیل جریان بین‌المللی سرمایه‌ها در دهه‌های اخیر و جهانی شدن اقتصاد، به ویژه با وجود گسترش نقل و انتقالات الکترونیکی و اینترنتی وجوه، برنامه مبارزه با پول‌شویی از حساسیت بیشتری برخوردار شده است، زیرا تکنولوژی‌های جدید نقل و انتقال وجوه، همانگونه که باعث تسهیل امور مالی و نقل و انتقال وجوه برای فعالان اقتصادی می‌شود؛ به همان

نسبت نیز می‌تواند سبب تسهیل نقل و انتقال پولهای کثیف شود. از این رو، عزم بین‌المللی برای مبارزه با پول‌شویی ضرورتی ویژه می‌یابد.

◀ روش های پول‌شویی

در دهه‌های اخیر، به علت توسعه محصولات و خدمات مالی عرضه شده، پیچیده‌تر شدن ارتباطات مالی، پیشرفت تکنولوژی و افزایش سرعت جریان‌های پولی در گستره جهان، روش‌های پول‌شویی نیز بسیار مبتکرانه‌تر شده است. با این وجود، در مجموع روش یا راه‌های پول‌شویی را در سه بخش می‌توان طبقه‌بندی کرد: بانکی، سازمان‌های مالی غیربانکی و موسسات یا فعالیت‌های اقتصادی غیرمالی؛

در هر روش، عملیات پول‌شویی به صورت‌های مختلف می‌تواند انجام گیرد. از آن جمله:

◀ اشکال پول‌شویی از طریق سیستم بانکی

- ✓ سپرده‌گذاری مبالغ قابل توجه و انتقال سپرده‌ها؛
- ✓ گشایش حساب بانکی با نام‌های مجعول؛
- ✓ گشایش حساب‌های اشتراکی با اعضای خانواده و یادوستان؛
- ✓ به‌کارگیری چک‌های مسافرتی؛
- ✓ به‌کارگیری حواله‌های تلفنی و غیره؛
- ✓ به‌کارگیری حساب‌های جمعی^۶؛
- ✓ به‌کارگیری بانک‌های زیر نفوذ شخص پول‌شو؛
- ✓ به‌کارگیری حساب‌های کارگزاری قابل پرداخت^۷؛

^۶ - Collection accounts.

اغلب مهاجران به کشورهای اروپایی و آمریکا با استفاده از حساب‌های فوق پول خود را به کشور زادگاه خود منتقل می‌کنند. پول شویان نیز از حساب‌های فوق برای نقل و انتقال وجوه بین کشورها استفاده می‌کنند.

^۷ - payable through accounts.

حساب‌های دیداری است که بانک‌ها و شرکت‌های خارجی نزد یک بانک آمریکایی افتتاح می‌کنند و از طریق حساب‌های فوق به مشتری‌های خارجی خود خدمت می‌دهند. برای اطلاع از نحوه عملکرد این نوع حساب‌ها می‌توانید به وب سایت بانک مرکزی ج.ا.ا.، بخش نظارت بانکی، قسمت ترجمه اسنادی از کمیته بال، زیر مجموعه سایر اصول، ترجمه سند شناسایی کافی مشتری از سوی بانک‌ها رجوع فرمائید.

- ✓ استفاده از بانک کارگزار و حساب کارگزاری؛^۸
- ✓ به کارگیری حساب‌های الکترونیکی و بانکداری اینترنتی؛
- ✓ به کارگیری وثیقه بانکی و اخذ وام^۹. در این روش وجوه غیرقانونی به کشور دیگری ارسال و سپس آن را وثیقه و تضمین بانکی برای اخذ وام قرار داده و وام اخذ شده را به کشور وقوع جرم منتقل می‌کنند. در این روش ضمن اینکه پول غیرقانونی تطهیر می‌شود، امکان برخورداری از معافیت‌های مالیاتی نیز فراهم می‌شود.^{۱۰}
- ✓ استفاده از موسسات مالی و بانکی برون مرزی^{۱۱}.

◀ اشکال مختلف پول شویی از طریق موسسات مالی غیربانکی

- ✓ خرید و فروش در بورس اوراق بهادار؛
- ✓ استفاده از خدمات صرافی‌ها، شامل ارسال وجوه ارزی و خرید و معاوضه ارز؛
- ✓ استفاده از بانک‌های زیرزمینی غیرقانونی، این موسسات اغلب خدمات نقل و انتقال وجوه ارزی غیر قانونی را برای مهاجران هندی و آسیای شرقی انجام می‌دهند؛
- ✓ استفاده از شرکت‌ها و صندوق‌های بیمه و خرید تولیدات آن‌ها (خرید اوراق قرضه و سهام صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری بیمه)؛
- ✓ استفاده از خدمات پستی از جمله: سفارش انتقال پول یا ارسال بسته‌های پولی از طریق پست (قاچاق پول).

۸ - Correspondent bank & correspondent account بانک کارگزار بانکی است در خارج از کشور که به نمایندگی از طرف بانک اصلی که خود دفتری در خارج از کشور ندارد، عمل می‌کند. حساب کارگزاری نیز حسابی است که یک بانک یا موسسه مالی نزد بانکی در خارج از کشور باز می‌کند و در این حساب سپرده گذاری کرده، همچنین پرداخت‌هایی از طریق این حساب به طرف‌های معامله خود در خارج از کشور (ادامه یا نویس از صفحه قبل) انجام می‌دهد. بانک یا موسسه مالی بازکننده حساب کارگزاری می‌تواند از طریق این حساب نقل انتقالات مالی به نفع سازمان مالی خارجی دیگری نیز انجام دهد.

۹ - Loan back arrangements.

۱۰ - مینا جزایری، پول شویی و موسسات مالی، موسسه عالی آموزش بانکداری ایران.

۱۱ - Offshore.

◀ اشکال مختلف پول شویی از طریق موسسات یا فعالیت های اقتصادی غیر مالی

- ✓ استفاده از خدمات وکلای دادگستری، حسابداران و مشاوران مالی، دفاتر اسناد رسمی، کارآگاهان خصوصی و دفاتر امانات؛
- ✓ صدور فاکتورهای خرید و فروش صوری، انجام معاملات صوری از طریق شرکت های صوری فرامرزی، اظهارنامه صوری واردات و صادرات کالا و خدمات، معاملات بازرگانی از طریق شرکت های برون مرزی؛
- ✓ استفاده از کازینوها، قمارخانه ها و شرکت در حراج کالاهای عتیقه و گران قیمت؛
- ✓ استفاده از بنگاه های املاک و خرید و فروش املاک و مستغلات؛
- ✓ خرید و فروش سنگ ها و جواهرات قیمتی و آثار هنری گران قیمت؛
- ✓ استفاده از بورس فلزات؛
- ✓ استفاده از بنگاه های ماشین و خرید و فروش ماشین های گران قیمت.

◀ اقدامات بین المللی در خصوص مقابله با پول شویی

- پیشینه اقدام های بین المللی برای مبارزه با پدیده پول شویی و تدوین راه کارهای جهانی برای مقابله با این معضل به سال های میانی دهه ۱۹۸۰ برمی گردد. در اواخر همین دهه بود که عزم جهانی برای تدوین پیمان نامه ها، معاهدات و کنوانسیون های بین المللی در این زمینه شکل گرفت. به دنبال آن و در سال ۱۹۸۹، گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول شویی^{۱۲} تشکیل شد. هدف این نهاد بین المللی تعیین استانداردهای بین المللی و توسعه سیاست های مبارزه با پول شویی و تامین مالی تروریسم در سطح ملی و بین المللی است. در این راستا حوزه کاری گروه فوق بر سه نوع فعالیت متمرکز است:
- ✓ شناسایی روش های پول شویی؛
  - ✓ تعیین استانداردها برای مبارزه با پول شویی؛
  - ✓ اطمینان از اثربخشی استانداردهای فوق.

¹² -Financial Action Task Force on money- laundering (FATF).

گروه کاری اقدام مالی علیه پول شویی در سال ۱۹۹۰ چهل توصیه در رابطه با پول شویی منتشر کرد. سپس در سال ۱۹۹۶ توصیه‌های فوق مورد تجدید نظر قرار گرفت.

علاوه بر اقدامات گروه فوق در خصوص مبارزه با پول شویی، کمیته نظارت بانکی بال^{۱۳} نیز در سال ۱۹۹۷ اقدام به انتشار سند مهمی تحت عنوان اصول اساسی برای نظارت موثر بانکی نمود. یکی از اصول مطروحه در این سند، مقررات مربوط به شناخت مشتری بود^{۱۴}. اصل مذکور در پی آن است تا امکان سوء استفاده عوامل جنایتکار از نظام بانکی را از آن‌ها سلب نماید.

به دنبال وقوع حادثه یازده سپتامبر در سال ۲۰۰۱، گروه کاری اقدام مالی علیه پول شویی، هشت توصیه در خصوص مبارزه با تامین مالی تروریسم ارائه داد. در سال ۲۰۰۴ نیز نهاد فوق نهمین توصیه ویژه خود را به منظور تقویت بیشتر استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پول شویی ارائه داد^{۱۵}. یکی از اساسی‌ترین اهداف گروه فوق، اجرای کلیه توصیه‌های مذکور در تمام کشورها است. در واقع توصیه‌های FATF به عنوان استانداردهای بین‌المللی و شاخص‌هایی برای ارزیابی و موثر بودن برنامه ضد پول شویی کشورها شناخته شده است؛ به طوری که گروه کاری اقدام مالی علیه پول شویی هر سال برای بررسی برنامه‌های ضد پول شویی کشورهای مختلف، اقدام به تطبیق برنامه‌های ضد پول شویی آن‌ها با توصیه‌های مذکور می‌نماید.

طی سالهای ۱۹۹۱-۱۹۹۰ کشورهای عضو این گروه از شانزده عضو اولیه به ۲۸ عضو افزایش یافت. اعضای این گروه در سال ۲۰۰۰ به ۳۱ عضو و در سال ۲۰۰۳ به ۳۳ عضو افزایش یافت. هم‌اکنون با احتساب دو کشور کره و هند که از

¹³ -Basle Committee on Banking Supervision.

این کمیته در سال ۱۹۷۵ توسط روسای کل بانک‌های مرکزی کشورهای گروه ده (آمریکا، انگلیس، کانادا، فرانسه، آلمان، ژاپن، ایتالیا، بلژیک، هلند و سوئد) به منظور ارائه رهنمود برای حفظ سلامت سیستم مالی و پولی کشورها تشکیل شد.

۱۴- اصول ۲۵ گانه برای نظارت بانکی موثر، انتشارات کمیته نظارت بانکی بال، بانک تسویه بین‌المللی، سپتامبر ۱۹۹۷، ترجمه عبدالمهدی ارجمندنژاد، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی ج.ا.ا.

¹⁵ -FATF Annual Report (2007-2008).

سال ۲۰۰۶ به عنوان عضو ناظر در این گروه شرکت می‌کنند، ۳۴ کشور عضو گروه فوق هستند.^{۱۶} در کشورهای غیر عضو، دو نهاد بین‌المللی بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول، نقش موثری در جلب کشورها برای مشارکت در مبارزه با پول‌شویی داشته و در این زمینه گروه فوق با آنها همکاری موثری دارد به طوری که کوشش‌های گروه مذکور و همکاری آن با صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در خصوص تشویق کشورها برای مبارزه با پدیده پول‌شویی موجب شده است تا هم اکنون در بیش از صد کشور دنیا، قانون مبارزه با پول‌شویی اجرا شود و در تعداد زیادی از کشورها نیز که عضو گروه مذکور نیستند، توصیه‌های این گروه برای مبارزه با پول‌شویی به کار گرفته شود.

کشورها برای عضویت در گروه اقدام مالی علیه پول‌شویی، باید دارای شرایط و معیارهای خاصی در مواردی از قبیل میزان تولید ناخالص ملی کشور، میزان گستردگی بخش بانکی و درجه باز بودن بخش مالی و ارتباط متقابل آن کشور با بازارهای مالی جهانی و کوشش‌ها و اقداماتی که در آن کشور برای مبارزه با پول‌شویی انجام شده است^{۱۷}، باشند.

بر اساس نقطه نظرات FATF، از آنجا که پول‌شویان برای ردیابی نشدن وجوه خود، پیوسته روش‌های جدیدی را برای پول‌شویی به کار می‌گیرند؛ بنابراین برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی نیز باید از پویایی لازم برخوردار باشند. بر این اساس، FATF به طور مرتب ضمن درخواست از کشورهای عضو برای تقویت سیستم مالی خود در برابر پول‌شویی، به طور منظم با گونه شناسی پول‌شویی، برنامه‌هایی برای مبارزه با پول‌شویی به کشورهای عضو پیشنهاد می‌کند.

از آنجا که برای مبارزه با پول‌شویی، در هر کشور، بخش دولتی و خصوصی باید مشارکت داشته باشند؛ در سال ۲۰۰۸ گروه کاری اقدام مالی علیه پول‌شویی،

۱۶- آمریکا، انگلیس، آلمان، آرژانتین، استرالیا، افریقای جنوبی، اسپانیا، اتریش، ایسلند، ایرلند، ایتالیا، اتحادیه اروپا، بلژیک، برزیل، ترکیه، پرتغال، سنگاپور، سوئد، سوئیس، شورای همکاری خلیج فارس، چین، دانمارک، فنلاند، فرانسه، کانادا، کره، روسیه، ژاپن، لوکزامبورگ، مکزیک، نیوزلند، نروژ، هلند، هند، هنگ کنگ و یونان.

17 - FATF Annual Report (2007-2008).

راهنمایی‌های کاری برای حسابداران، بنگاه‌های معاملات املاک، دلان سنکها و فلزات قیمتی، شرکتهای خدماتی و صندوق های سرمایه‌گذاری انتشار داد^{۱۸}.

لازم به ذکر است که بعد از به وجود آمدن گروه کاری اقدام مالی برای مبارزه با پول‌شویی، گروههای منطقه‌ای مانند اتحادیه اروپا، شورای اروپا و سازمان کشورهای آمریکایی نیز قوانین و معیارهایی برای مبارزه با پول‌شویی در کشورهای عضو تدوین کردند. منطقه کارائیب، آسیا، اروپا و آفریقا، نیز نیروی ویژه مبارزه با پول‌شویی ایجاد کردند. علاوه بر این، گروه بندی‌های مشابهی برای آمریکا و آمریکای لاتین در سالهای آینده در دست تدوین و شکل‌گیری است.

◀ **وظیفه دولت‌ها و افراد در مقابله با پدیده پول‌شویی**

به منظور مبارزه با پدیده پول‌شویی، نخستین وظیفه دولت و فعالان اقتصادی در بخش خصوصی، شناخت پدیده فوق، ابعاد مختلف آن و روش‌های انجام پول‌شویی است. پس از آن لازم است که دولت ابزارهای قانونی را برای مبارزه با این پدیده، در اختیار مقامات مسوول قرار دهد. از جمله این ابزارها، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ✓ تدوین قانون مبارزه با پول‌شویی و جرم‌انگاری پول‌شویی؛
- ✓ امکان پیگرد قانونی فعالیت‌های فوق؛
- ✓ توقیف دارایی‌های حاصل از فعالیت‌های مجرمانه؛
- ✓ ایجاد چارچوب لازم برای تبادل اطلاعات بین موسسات درگیر فعالیت‌های ضد پول‌شویی در داخل کشور و تبادل اطلاعات با موسسات مشابه در کشورهای دیگر؛
- ✓ التزام موسسات و مقامات درگیر در فعالیت‌های ضد پول‌شویی به ایجاد سیستمی استاندارد برای شناسایی مشتری؛
- ✓ گزارش‌دهی مبادلات مالی؛
- ✓ ضبط و بایگانی گزارش‌ها و اطلاعات؛
- ✓ انطباق مبادلات مالی با قوانین و مقررات و استانداردهای ضد پول‌شویی.

¹⁸ - FATF Annual Report (2007-2008).

✓ تمامی موارد فوق می‌تواند در قالب یک برنامه ضد پول‌شویی، توسط دولت ارائه، اجرا و هدایت شود.

◀ **وظیفه بانک‌ها و موسسات مالی برای مقابله با پول‌شویی**

همانطور که پیش‌تر ذکر شد یکی از روش‌های پول‌شویی استفاده از سیستم بانکی و خدمات بانکداری است. تحقیقات انجام شده در برخی کشورها حاکی از آن است که پول‌شویان اغلب از خدمات بانک‌های خصوصی، به ویژه بانک‌های خصوصی واقع در کشورهای فاقد قانون مبارزه با پول‌شویی، برای شستشوی عواید حاصل از جرم استفاده می‌کنند.

بررسی تجربیات بین‌المللی در زمینه برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی بیانگر آن است که یک توافق نظر عمومی در سطح بین‌المللی در مورد کلیات ارکان اصلی هر نظام ضد پول‌شویی وجود دارد. شناخت این اصول ضمن اینکه در تدوین قوانین منع پول‌شویی برای کشورها راه‌گشا است، به کشورهایی که بدنبال اجرای برنامه‌های ضد پول‌شویی هستند نیز کمک خواهد کرد. مهمترین این اصول که کلیه بانک‌ها و موسسات مالی به منظور مبارزه با پول‌شویی ملزم به رعایت آن‌ها هستند، عبارتند از:

✓ **شناسایی مشتری؛**

✓ **طبقه‌بندی مشتریان بر مبنای ریسک و اعمال ضوابط دقیق برای شناسایی مشتریان**

پرخطر؛

✓ **سیستم نظارت بر گردش عملیات مشتری و تشخیص موارد مشکوک؛**

✓ **شناسایی موارد مشکوک و گزارش آن به مراجع ذی صلاح.**

◀ **شناسایی مشتری**

یکی از ارکان مهم برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی، شناسایی مشتری است. شناسایی شامل احراز هویت مشتری توسط بانک یا موسسه مالی در هنگام ارائه خدمات و با اخذ اسناد رسمی معتبر از مشتری است. در شناسایی مشتری، نزدیکی محل اقامت یا محل کار مشتری به بانک یا موسسه مالی ارائه دهنده خدمات بانکی و مالی مربوط نیز باید مورد نظر قرار گیرد و با سوال از نهادهای خدمات

شهری (شرکت مخابرات، آب یا برق) محل اقامت یا کار مشتری مورد تایید قرار گیرد. منبع وجوه برای گشایش حساب مورد بررسی قرارگیرد و برای مبالغ بالا، کنترل و تایید بانکهای مرجع قبلی الزامی است. همچنین مسوولین بانک باید بتوانند منابع وجوهات واریزی و مالکان ذینفع تمام حسابها را مشخص کنند. جمع‌آوری اطلاعات کافی درمورد حرفه مشتری به نحوی که موسسه مالی و یا بانک بتواند گردش حساب مشتری را با نوع فعالیت اقتصادی او مورد سنجش و ارزیابی قراردهد نیز ضرورت دارد. در این راستا و از آنجا که معمولا ریسک اشخاص حقوقی بسیار بیشتر از اشخاص حقیقی است؛ ضوابط موسسات مالی برای شناسایی مشتری‌های حقوقی باید به مراتب دقیق‌تر از ضوابط حاکم برای شناسایی و احراز هویت مشتری‌های حقیقی باشد. در مورد اشخاص حقوقی شناسایی شامل نام، نشانی، نوع شخصیت حقوقی و ساختار آن است. علاوه بر این در مورد اشخاص حقوقی لازم است هویت کلیه کسانی که حق امضاء و برداشت از حساب شرکت را دارند؛ همچنین نام و مشخصات مدیران، سهامداران عمده، بازرسان و حسابداران رسمی مشخص و به موسسه مالی ارائه شود. همچنین در صورتی که نماینده شرکت اقدام به افتتاح حساب نموده است لازم است که نماینده شرکت نیز احراز هویت شود.

شناسایی مشتری صرفا وظیفه موسسه مالی نیست بلکه شعب و شرکت‌های وابسته به موسسه مالی در سطح ملی و بین‌المللی نیز باید مشتری‌ها خود را شناسایی کنند؛ به شرط آن که این اقدام، مخالف قوانین داخلی کشور میزبان نباشد. در صورت تعارض قوانین داخلی، مقامات مربوطه در کشور مبدا مکلف‌اند اعلام کنند که امکان اجرای دستورالعمل شناسایی در کشور میزبان وجود ندارد و ناظران کشور میزبان باید برای رفع نقص مقررات داخلی اقدام کنند.

کارگروه اقدام مالی در توصیه‌های خود در زمینه شناسایی مشتریان، از کشورها خواسته است که بخش‌های خصوصی و دولتی را موظف نمایند نسبت به شناسایی اشخاص و صاحبان مشاغل غیر مالی نیز دقت لازم را به عمل آورند. از جمله موارد توصیه شده توسط این گروه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

✓ دفاتر معاملات املاک وقتی که معاملات آن‌ها نقدی است؛

✓ فروشندگان فلزات و سنگ‌های قیمتی وقتی که معاملات آن‌ها به سفارش مشتری نقدی و بیش از میزان معینی است؛

✓ وکلا، سردفتران وقتی از طرف موکلان خود اقدام به خرید و فروش ملک؛ سهام و سایر اوراق بهادار می‌کنند، مدیریت حساب سپرده و سهام آن‌ها را به عهده می‌گیرند و در تاسیس شرکت و یا خرید و فروش موسسه‌مالی با موکلان خود مشارکت می‌کنند؛

✓ در موارد فوق توصیه می‌شود که وکیل‌ها، سردفترها، حسابدارها و سایر ارائه‌کنندگان خدمات و اداره‌کنندگان عملیات و معاملات به نیابت از اشخاص حقوقی و حقیقی، ملزم به شناسایی کامل مالکان و اخذ اطلاعات از مشتری یعنی مالک نهایی شوند.

◀ طبقه‌بندی مشتریان بر مبنای ریسک و اعمال ضوابط دقیق برای شناسایی مشتریان

پرخطر

بر اساس توصیه‌های چهل‌گانه گروه‌کاری اقدام مالی (FATF) ضوابط شناسایی مشتری باید مبتنی بر ریسک باشد. در تنظیم ضوابط شناسایی مبتنی بر ریسک، موسسات مالی باید بین ریسک‌گریزی یعنی امتناع از عرضه خدمات به افراد مجرم و ریسک‌پذیری یعنی جذب مشتری جدید توازن ایجاد کنند. بر این اساس سخت‌گیری و دقت در پذیرش مشتری‌ها باید متناسب با مشخصات و سابقه مشتری‌ها باشد. همچنین سیاست عدم عرضه یا عرضه خدمات به مشتری‌ها پر ریسک نباید از طرف کارکنان اتخاذ شود بلکه تصمیم‌گیری باید با نظر مدیران باشد. بر این اساس، ساختار برنامه‌های ضد پول‌شویی باید مبتنی بر ریسک باشد. به این معنی که کنترل‌های مورد نیاز با توجه به ریسک مشتری، ریسک محصول یا خدمتی که به مشتری ارائه می‌شود و ریسک منطقه فعالیت بانک یا سازمان مالی باشد که به مشتری خدمت ارائه می‌دهد. بنابراین بانک‌ها باید قادر به اداره و هدایت یک برنامه ارزیابی ریسک باشند و اطمینان یابند که کنترل‌های اعمال شده متناسب با سطح ریسک مشتری است. در این راستا، شناسایی مشتری‌های پرریسک بسیار مهم

است. مشتری‌های که به طور سنتی به عنوان مشتری‌های پرریسک شناخته می‌شوند، عبارتند از:^{۱۹}

- ✓ سازمان‌های مالی غیر بانکی، سازمان‌های غیردولتی (NGO) مانند خیریه‌ها؛
- ✓ شرکت‌های برون مرزی؛
- ✓ شرکت‌های سهامی که سهام آن‌ها بی نام است؛
- ✓ فعالیت‌های اقتصادی که خدمات را به صورت نقدی ارائه می‌دهند (رستوران‌ها، فروشگاه‌های خرده فروش و پارکینگ‌های اتومبیل و غیره).
- ✓ محصولات و خدمات پر ریسک نیز عبارتند از:
- ✓ انتقال وجوه از طریق تلفن به کمک بانک‌های کارگزار بین‌المللی و حساب‌های کارگزاری (حساب‌های بین بانکی است که بانک‌ها به منظور تسهیل نقل و انتقالات بین یکدیگر و ارائه خدمت به مشتری‌ها خود از طریق این حساب‌ها، ایجاد می‌کنند). بنابراین بانک‌ها باید ریسک حساب‌های کارگزاری خارجی خود را مشخص کنند. نکاتی راکه در این خصوص باید در نظر بگیرند، موقعیت محلی بانک طرف حساب و ماهیت مجوز آن بانک، برنامه‌های کنترلی و ردیابی که آن بانک برای مقابله با فعالیت‌های پول‌شویی دارد و وسعت مقررات و نظارت بانکی در کشور محل استقرار بانک طرف حساب می‌باشد.

- ✓ روابط بانکی خصوصی^{۲۰}: گاهی بانک‌ها خدمات و محصولات مالی به شکل خصوصی در اختیار برخی از مشتری‌های خاص قرار می‌دهند. این مشتری‌ها شامل: دولت‌مردان، دفاتر وکالت، مشاوران سرمایه‌گذاری، شرکت‌های سرمایه‌گذاری شخصی و صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری می‌باشند. این مشتری‌ها حساب‌های بانکی خصوصی نزد بانک باز کرده و از طریق آن خدمات خصوصی دریافت می‌کنند. بدیهی است که کنترل حساب‌های این مشتری‌ها و خدمات خاصی که به آن‌ها ارائه می‌شود باید مورد مراقبت بیشتری قرار گیرد. از جمله چک‌های پشت نویسی شده و مراجع بانکی آن‌ها باید مورد تایید قرار گیرد. همچنین آگاهی از منابع ثروت مشتری

¹⁹ - Money Laundering: A Banker's Guide to Avoiding Problems, Office of the Comptroller of the Currency, Washington, D.C., December 2002.

²⁰ - Private Banking Relationships.

و نیازها و مبادلات مورد انتظار وی، بسیار با اهمیت است. بر این اساس سطح انتظار و نوع مبادلات مشتری خصوصی باید مستند شود. از آنجا که روابط بانکی خصوصی ممکن است پیچیده باشد؛ لازم است سیستم کنترل و گزارش‌دهی فعالیت‌های مشکوک به گونه‌ای طراحی شود که قادر به ارزیابی صحیح کلیه فعالیت‌های مشتری باشد.

✓ بانکداری الکترونیکی؛ این حوزه از بانکداری نسبت به فعالیت‌های پول‌شویی بسیار آسیب پذیر است. علت این امر، سرعت سریع و وسعت جغرافیایی انجام عملیات و گمنامی استفاده کننده خدمات بانکداری الکترونیکی است.

✓ شناخت مناطق پرریسک نیز برای اجرای یک برنامه موثر ضد پول‌شویی، ضروری است. به‌طور کلی مناطقی که در نزدیکی مرزهای خارجی قرار دارند و یا مناطقی که فعالیت‌های مجرمانه مانند قاچاق در آنجا بیشتر صورت می‌گیرد، از جمله مناطق پرریسک شناخته می‌شوند.

○ سیستم نظارت بر گردش عملیات مشتری و تشخیص موارد مشکوک

موسسات مالی باید با نصب نرم‌افزار، اطلاعات اخذ شده از مشتری‌ها را مدیریت کنند. نرم افزارهای فوق باید قابلیت جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل، نمایش و عرضه اطلاعات و شناسایی موارد مشکوک را داشته باشند. از آنجا که شناسایی مشتری و کنترل گردش عملیات مشتری‌ها، فرایندی دایمی و مستمر است؛ بنابراین نرم افزارهای مذکور باید به گونه‌ای طراحی شوند که امکان بررسی و کنترل حساب‌ها و گردش عملیات بانکی مشتریان را به صورت مستمر و در کوتاه‌ترین زمان، برای موسسه مالی فراهم سازند. در این میان از جمله مواردی که لازم است در بررسی موارد مشکوک، مورد نظر قرار گرفته و اطلاعات بیشتری از مشتری اخذ شود؛ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

✓ وجوه انتقالی فاقد اطلاعات متقاضی (نام، نشانی و شماره حساب) در سند انتقال وجه (حواله)؛

✓ معاملات کلان پیچیده و غیرمتعارف فاقد توجیه اقتصادی و قانونی؛

✓ عملیات بانکی و معاملات انجام شده در مناطق فاقد قوانین لازم برای مبارزه با پول‌شویی؛

✓ نگهداری غیرمنطقی حساب از طریق اتباع خارجی؛

✓ معاملات انجام شده از طریق روابط کارگزاری؛

✓ معاملات غیرحضور، از طریق بانکداری الکترونیکی و اینترنتی.

◀ شناسایی موارد مشکوک و گزارش آن به مراجع ذی صلاح

ردیابی عملیات پول‌شویی با پردازش مستمر اطلاعات مالی مشتری‌ها امکان پذیر است. بنابراین ملاحظه می‌شود که بانک اطلاعاتی و پردازش اطلاعات، به منظور ردیابی معاملات و شناسایی موارد مشکوک نقش کلیدی برای مبارزه با پول‌شویی دارد. در این فرایند، تجزیه و تحلیل اطلاعات اهمیت اساسی دارد؛ به طوری که ایجاد واحد تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز ضرورت می‌یابد. بر همین اساس، گروه‌کاری اقدام‌مالی در سال ۱۹۹۰ برای نخستین بار در توصیه‌های خود به کشورها، تاسیس یک مرکز ملی جمع‌آوری و مبادله اطلاعات تحت عنوان واحد اطلاعات مالی^{۲۱} را توصیه کرد. آمریکا و بلژیک از جمله کشورهای پیشگام در ایجاد واحد اطلاعات مالی بودند. در راستای تحقق توصیه فوق، کشورهای صنعتی پیشگام مبارزه با پول‌شویی در سال ۱۹۹۵ گروهی را تحت عنوان اگمونت^{۲۲} تشکیل دادند. هدف از تشکیل این گروه، تبادل اطلاعات به منظور ایجاد و ارتقای قابلیت واحدهای اطلاعات مالی کشورهای عضو از نظر تجهیز و تربیت متخصصان امور ضد پول‌شویی بود. بر اساس تعریف این گروه، واحد اطلاعات مالی مرکز ملی مسوول دریافت اطلاعات، تجزیه و تحلیل و ارائه آن به مرجع ذی‌ربط و نیز افشای اطلاعات در باره عواید مشکوک حاصل از جرم و آن دسته از اطلاعاتی است که به موجب قانون ملزم به افشای آن است.

²¹ - Financial Intelligence Unit(FIU).

²² -Egmont Group.

بدیهی است که وظایف واحدهای اطلاعات مالی در هر کشور به لحاظ ساختار قانونی متفاوت است اما واحدهای اطلاعات مالی وظایف مشترکی نیز دارند. موارد زیر از جمله این وظایف است:

- ✓ جمع‌آوری و نگهداری متمرکز اطلاعات؛
- ✓ تجزیه و تحلیل و پردازش اطلاعات برای احراز موارد مشکوک؛
- ✓ گزارش اطلاعات پردازش شده در خصوص موارد مشکوک به مسوولان ذی‌ربط؛
- ✓ تبادل اطلاعات در سطح ملی و بین‌المللی.

لازم به ذکر است در کشورهایی که قانون مبارزه با پول‌شویی را اجرا می‌کنند، روش گزارش‌دهی واحد اطلاعات مالی با توجه به سیستم‌های قانونی و سنت‌های رایج در کشور، متفاوت است. بر اساس بررسی‌های کارگروه اقدام مالی، به طور کلی سیستم گزارش‌دهی واحد اطلاعات مالی که در کشورهای مختلف اجرا می‌شود؛ چهار گونه است^{۲۳}:

- ✓ مدل قضایی^{۲۴}: در این روش بانک‌ها، موسسات مالی و غیر مالی از طرف قوه قضاییه موظف هستند که اطلاعات مورد نیاز واحد اطلاعات مالی را به این واحد گزارش دهند. واحد فوق نیز از طرف قوه قضاییه مسوول جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و گزارش‌دهی موارد مشکوک به حوزه قضاییه است. قوه قضاییه نیز مسوول پیگرد قانونی و اقدام مقتضی در خصوص موارد مشکوک است از جمله: دستگیری افراد مظنون به پول‌شویی، ضبط یا مسدود کردن اموال آن‌ها، تحقیق در مورد میزان و نحوه کسب دارایی‌های افراد مظنون به پول‌شویی. از جمله کشورهایی که از این روش پیروی می‌کنند؛ می‌توان از کشورهای پرتغال و لوگزامبورگ نام برد^{۲۵}.

²³ - A practitioner's Guide to International Money Laundering Law & Regulation, Andrew Clark and Peter Burrell (2003).

²⁴ - Judicial model.

✓ **مدل اجرای قانون^{۲۶}:** در این روش واحد اطلاعات مالی، سازمانی درون دولت و یا زیر نظر مستقیم دولت است که مجری قانون پول شویی است. در این روش نیز بانکها، موسسات مالی و غیر مالی موظف هستند که اطلاعات مورد درخواست واحد اطلاعات مالی را به این واحد گزارش دهند. واحد فوق نیز اطلاعات را جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل می‌کند؛ اما در این روش برخلاف روش قبل؛ واحد اطلاعات مالی در بررسی و پیگرد قانونی موارد مشکوک مشارکت دارد. مقامات قضایی با حمایت و پشتیبانی مستقیم واحد اطلاعات مالی، مسوول اقدام قانونی علیه پولشویان هستند. مزیت این روش این است که واحد اطلاعات مالی روی تمام فرایند افشا سازی اطلاعات کنترل دارد. انگلستان، سوئد، ایتالیا و دانمارک از جمله کشورهایی هستند که روش فوق را به کار گرفته‌اند.

✓ **مدل اداری^{۲۷}:** در این روش، واحد اطلاعات مالی یک اداره مستقل یا نیمه مستقل در درون وزارت خزانه‌داری و یا بانک مرکزی است. این واحد مسوول جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات به موسسات و مقامات مختلف دولتی است. در این روش مشابه روش حوزه قضایی، واحد اطلاعات مالی واسطه بین موسسات مالی و استفاده کننده نهایی اطلاعات است. موسسات و مقامات ذی‌ربط دولتی مسوول پیگیری‌های قانونی علیه موارد مشکوک هستند. با توجه به استقلال بیشتر واحد اطلاعات مالی، در این روش امکان ارتقا همکاری بین موسسات درگیر اجرای قانون پول شویی بیشتر است. فرانسه، بلژیک و هلند از جمله کشورهایی هستند که روش فوق را به کار گرفته‌اند.

✓ **مدل ترکیبی^{۲۸}:** در این روش، واحد اطلاعات مالی، موسسه یا اداره‌ای مستقل در داخل وزارت خزانه‌داری، دارایی یا بانک مرکزی است. واحد اطلاعات مالی مسوول جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار اطلاعات به موسسات و مقامات دولتی است. موسسات و مقامات دولتی مربوط مسوول پیگیری‌های قانونی علیه موارد مشکوک هستند. در این روش، نقش واحد اطلاعات مالی بیشتر از نقش یک واسطه است و واحد فوق، نقش نظارتی در اجرای قانون ضد پول شویی را نیز بر عهده دارد. این

²⁶ -The Law Enforcement Model.

²⁷ -The Administrative Model.

²⁸ -The Hybrid Model.

واحد اغلب مسوول تنظیم مقررات، فراهم کردن امکان افشای اطلاعات، نحوه افشای اطلاعات و اعلام جریمه و مجازات مرتکبان پول شویی است. استرالیا و پاناما از جمله کشورهایی هستند که روش فوق را به کار گرفته‌اند.

وظایف واحد اطلاعات مالی در مدل‌های چهار گانه فوق را می‌توان در جدول زیر خلاصه کرد.

مدل ترکیبی	مدل اداری	مدل اجرای قانون	مدل قضایی	وظایف
✓	✓	✓	✓	جمع آوری اطلاعات
✓	✓	✓	✓	تطبیق و مقایسه اطلاعات
✓	✓	✓	✓	تجزیه و تحلیل اطلاعات
مختلف	مختلف	نهاد اجرای قانون	نهاد قضایی	انتشار اطلاعات
		✓		اقدام قانونی
به واحد اطلاعات مالی	به واحد اطلاعات مالی			بازخورد

استقلال واحد اطلاعات مالی مهم است زیرا مانع نفوذ و سلطه مقامات دولتی و سیاسی بر این نهاد می‌شود. همچنین سبب ایجاد اطمینان بین مؤسسات مشمول گزارش دهی و واحد اطلاعات مالی می‌شود. واحد اطلاعات مالی، نقشی اساسی در تدوین مقررات پیش‌گیری از پول شویی و نظارت بر اجرای مقررات دارد؛ به طوری که موفقیت برنامه مبارزه با پول شویی در هر کشوری بستگی به ایجاد و طراحی مناسب واحد مذکور دارد.

به هر حال در کشورهایی که قانون مبارزه با پول شویی حاکم است؛ موسسات مالی از قبیل بانکها، کارگزاران سهام، شرکت‌های بیمه و صاحبان مشاغل خاص از قبیل حسابداران، سردفتران و وکلای دادگستری موظف هستند که معاملات مشکوک را به واحد اطلاعات مالی گزارش دهند. واحدهای اطلاعات مالی معمولاً دو نوع گزارش دریافت می‌کنند: گزارش معاملات مشکوک و گزارش معاملات نقدی بیش از مبلغ مقرر در قانون مبارزه با پول شویی. بنابراین کلیه معاملات و موارد مشکوک مالی توسط بانکها و موسسات مالی به واحد اطلاعات مالی گزارش داده می‌شود و واحد فوق، مسوول تجزیه و تحلیل و اقدامات بعدی خواهد بود.

قدر مسلم دولت‌ها باید بین اعطای بی‌حد اختیارات به واحد اطلاعات مالی و محرمانه بودن اطلاعات توازن ایجاد کنند. همچنین از اطلاعات موجود در واحد اطلاعات مالی باید صرفاً در اجرای قانون مبارزه با پول شویی استفاده شود. واحد فوق واسطه بین موسسات مالی و مرجع قضایی است و باید فارغ از مداخلات سیاسی به ایفای نقش خود بپردازد.

◀ سیستم گزارش‌دهی موارد مشکوک

از آنجا که سیستم جمع‌آوری اطلاعات، نقش مهمی در گزارش‌دهی مناسب دارد؛ بنابراین سیستم گزارش‌دهی باید حاوی اطلاعات مفیدی از جمله موارد زیر باشد:

- ✓ هویت و مشخصات کامل مشتری، منطبق بر مدارک شناسایی معتبر، نشانی و شماره تلفن مشتری؛
- ✓ اطلاعات مربوط به عملیات؛ شامل تاریخ انجام معامله، موضوع مورد معامله و ارزش آن؛ شماره حساب سایر اشخاص مرتبط با آن، نوع معامله (نقدی، الکترونیکی، ارزی)، اطلاعات مربوط به حساب (نوع حساب، تاریخ افتتاح و وضعیت گردش حساب)، شماره حساب و کد شعبه یا موسسه مالی انجام دهنده عملیات؛

✓ اطلاعات مربوط به معامله کننده شامل مشخصات هویتی، مدارک هویتی، شماره مدارک هویتی، شغل مشتری، نشانی کامل و تلفن وی.

از جمله موارد مشکوک می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ✓ وجود انواع حساب به نام مشتری در موسسات مالی در یک منطقه؛
- ✓ افتتاح حساب های متعدد و سپرده گذاری در آن ها؛
- ✓ گردش عملیات بسیار بالای حساب که تناسبی با حرفه مشتری نداشته باشد؛
- ✓ سپرده گذاری به دفعات و برداشت یک جا و عمده؛
- ✓ ارائه چک های ظهرنویسی شده متعدد به بانک برای وصول به حساب مشتری؛
- ✓ مراجعات متعدد به صندوق امانات بانک؛
- ✓ پیشنهاد رشوه برای انجام عملیات مشکوک؛
- ✓ امتناع مشتری از ارائه اصل مدارک هویتی؛
- ✓ بروز وقفه در ارائه مدارک ثبتی شرکت؛
- ✓ تبدیل اسکناس های ریز به اسکناس های درشت در مبالغ بالا؛
- ✓ تقاضای انتقال وجوه ارزی با مبالغ بالا به خارج از کشور بدون ارتباط با حرفه مشتری.

سیستم گزارش دهی می تواند مبتنی بر قواعد و استانداردهای از پیش تعیین شده ای طراحی شود؛ به این معنی که در سیستم فوق، معیارها و ویژگی هایی که بر پایه آن ها معامله ای مشکوک تلقی می شود، از قبل مشخص و به سیستم معرفی و سیستم بر اساس معیارها و ویژگی های فوق تنظیم شده و گردش عملیات مشتری را به طور خودکار کنترل می کند و در صورتی که سیستم معیارهای مورد نظر را شناسایی کند به طور خودکار اعلام خطر کرده و هشدار می دهد.

با این اوصاف در مجموع هر بانک و سازمان مالی برای اینکه یک سیستم ضد پول شویی موثر داشته باشد لازم است که یک بخش برای کنترل و تطبیق داشته باشد. این بخش مسوول تطبیق فعالیت بانک با قانون و مقررات

ضد پول شویی و تطبیق برنامه‌های شناسایی مشتری بر اساس استانداردهای تعیین شده است. همچنین وجود یک بخش برای کنترل و شناسایی موارد مشکوک در هر بانک و سازمان مالی ضروری است. علاوه بر این، سیستم گزارش‌دهی مناسب به همراه ضبط و نگهداری سوابق و گزارش موارد مشکوک و اجرای برنامه‌های ضد پول شویی مبتنی بر ریسک نیز یکی از الزامات موفقیت کشورها در امر مبارزه با پول شویی است.

◀ تجربه برخی کشورها و حوزه های قضایی در زمینه مبارزه با پول شویی

در این بخش از گزارش و به منظور آگاهی از فعالیت کشورهای مختلف در زمینه مبارزه با پول شویی، تجربه برخی از کشورهای توسعه یافته و در حال مبارزه با پول شویی مورد بررسی قرار گرفته است.

◀ آمریکا

پس از تصویب قانون رازداری بانکی^{۲۹} در کشور آمریکا (سال ۱۹۷۰)، مبارزه‌ای غیرمستقیم با جرم پول شویی در این کشور آغاز شد. البته در این قانون به طور صریح پول شویی جرم تلقی نمی‌شد. اما موسسات مالی مکلف شدند که سپرده‌گذاری‌های بیش از ده هزار دلار را به وزارت خزانه داری آمریکا گزارش دهند. همچنین در قانون مذکور، موسسات مالی مکلف شده بودند تا سوابق سپرده‌گذاری‌ها، برداشت از حساب‌ها، تبدیل ارز یا انتقال وجوه بیش از ده هزار دلار را گزارش کرده، اطلاعاتی را طبق شرایط تعیین شده افشا کنند.

در اجرای قانون فوق، موسسات مالی می‌بایست حداقل استانداردها برای مبارزه با پول شویی را به صورت مکتوب به تصویب هیات مدیره رسانده و اجرا کنند، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

²⁹ -Bank secrecy Act 1970.

▪ استقرار سیستم کنترل‌های داخلی برای نظارت دقیق و مستمر بر اجرای قانون؛

▪ حصول اطمینان از اجرای دقیق قانون توسط مرجعی مستقل؛

▪ انتصاب یکی از کارکنان بانک برای نظارت روزانه بر اجرای قانون.

به موجب قانون فوق، خزانه‌داری آمریکا از موسسات مالی می‌خواهد ضوابطی را برای نگهداری یا کنترل ارزهای مختلف نزد شرکت‌های آمریکایی و شرکت‌های وابسته به آن‌ها، اتباع آمریکایی یا شرکت‌های خارجی تدوین کنند. طبق این قانون، موسسات مالی مکلفند سوابق هویتی آن دسته از مشتریانی را که اسناد پولی به ویژه چک مسافرتی، حواله و .. و با مبالغی بین سه تا ده هزار دلار خریداری می‌کنند، به مدت پنج سال نگهداری کنند. قانون فوق بانک‌ها و موسسات مالی را ملزم به ارائه پنج نوع گزارش می‌کند:

✓ فرم گزارش معاملات نقدی. گزارش‌های فوق ناظر بر هر گونه سپرده‌گذاری، واریز و برداشت، تسعیر ارز و سایر پرداخت‌ها یا انتقال به موسسه مالی یا از موسسه مالی، بیش از مبلغ ده هزار دلار، یا آن دسته از معاملات مرتبطی که به دفعات یا به نمایندگی برای یک شخص صورت گرفته و مجموع این معاملات بیش از ده هزار دلار باشد.

✓ فرم گمرکی در مورد نقل و انتقال فیزیکی یا توسط پست یا حمل به وسیله کشتی در صورتی که معامله انجام شده به یک باره یا به دفعات بیش از ده هزار دلار باشد؛

✓ فرم وزارت خزانه‌داری برای اشخاص و موسسات مالی که در یک یا چند بانک در کشورهای خارجی دارای حساب می‌باشند؛

✓ بانک‌ها همچنین باید فرم گزارش عملیات مشکوک را برای هر گونه عملیات مشکوک تکمیل کنند؛

✓ فرم مخصوص مشتری‌های که از تکمیل گزارش معاملات نقدی معاف هستند.

به موجب قانون رازداری، بانک‌ها موظفند تا سوابق متعددی را نگهداری کنند. از جمله:

○ سوابق مربوط به خرید و فروش نقدی، چک، حواله پولی و چک‌های مسافرتی با مبالغی بین سه تا ده هزار دلار، متضمن اطلاعات هویتی و شناسایی خریداران؛

○ سوابق مربوط به انتقال سه هزار دلار یا بیشتر، وقتی که بانک، حواله کننده یا دریافت کننده وجه است؛

○ سوابق آن دسته از اشخاص یا معاملاتی که معاف از گزارش‌دهی شده‌اند (وزارتخانه‌ها و نهادهای دولتی، شرکت‌هایی که مالکیت آن‌ها متعلق به چند ایالت است و از ناحیه دولت فعالیت می‌کنند، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس نیویورک و سایر بورس‌های مشمول معافیت).

در سال ۱۹۸۶ کنگره آمریکا برای رفع نقایص قانون فوق، قانون جدیدی تحت عنوان قانون مبارزه با پول‌شویی تصویب کرد. در این قانون، پول‌شویی جرم تلقی شد. این قانون شامل چهار جرم است:

✓ شستشوی اسناد پولی؛ اقدام آگاهانه شخص در انجام معاملات مالی (هر نوع سپرده‌گذاری، برداشت، نقل یا تبدیل مال به و یا از طریق موسسات مالی) با استفاده از عواید حاصل از یک عمل مجرمانه؛

✓ نقل و انتقال بین‌المللی عواید حاصل از جرم، شامل نقل و انتقال الکترونیکی پول یا اسناد پولی به داخل و خارج از کشور؛

✓ معاملات تله‌ای^{۳۰}، معاملاتی که به پیشنهاد و اذن مقامات قضایی برای پیگرد قانونی مجرمان به صورت صوری ترتیب داده می‌شود. اگر فرد مظنون معامله فوق را بپذیرد و آن را انجام دهد و یا عملیات اجرایی را آغاز کند مرتکب جرم می‌شود؛

✓ وصول/قبض مال حاصل از عواید جرم خاص که شخص با استفاده از عواید حاصل از عملیات مجرمانه مبادرت به انجام معاملات مالی بیش از مبلغ ده هزار دلار می‌کند.

در زمان ریاست جمهوری جرج بوش نیز قانون پاتریوت^{۳۱} تصویب شد. طبق این قانون، موسسات خارجی در صورتی که

³⁰ -The sting offence.

³¹ -patriot act.

حساب پرداختی بین بانکی^{۳۲} و یا حساب کارگزاری^{۳۳} در موسسات مالی و یا سایر نهادهای مالی نگهداری کنند؛ ملزم به گزارش دهی هستند. همچنین کلیه موسسات غیربانکی از قبیل کارگزاران، معامله‌گران سهام و معامله‌گران کالا مشمول گزارش دهی شدند. بر اساس این قانون موسسات مالی مکلف شدند بانک‌های خارجی را که با آن‌ها روابط کارگزاری دارند شناسایی کنند و مشخص کنند که استفاده کننده از حساب کارگزاری، یک بانک خارجی است و یا اشخاص دیگری نیز از حساب کارگزاری فوق استفاده می‌کنند. در این قانون، تامین مالی تروریسم نیز به جرایم منشاء پول‌شویی اضافه شد.

← اتحادیه اروپا

در سال ۱۹۹۰ کلیه کشورهای عضو اتحادیه اروپایی محدودیت مربوط به جابه‌جایی و نقل و انتقال سرمایه بین کشورها و اشخاص مقیم در اتحادیه اروپا را برداشتند و صدور مجوز فعالیت بانکی واحد در این سال نیز امکان فعالیت موسسات مالی در قلمرو اروپای متحد را فراهم کرد. لذا با آزاد سازی موسسات مالی به منظور مقابله با پول‌شویی در سال ۱۹۹۱ نخستین دستورالعمل مبارزه با پول‌شویی در اتحادیه اروپا به تصویب رسید. این دستورالعمل مبتنی بر توصیه‌های چهل‌گانه FATF بود، که اتحادیه اروپا نیز در آن عضویت داشت. از جمله موارد دستورالعمل فوق، الزام‌آور شدن شناسایی مشتری، نگهداری سوابق و گزارش عملیات مشکوک بود. دومین دستورالعمل اصلاحی نیز در سال ۲۰۰۱ به تصویب رسید. در این

³² - payable through accounts inter bank.

حساب فوق حسابی است در موسسات سپرده‌پذیر آمریکایی که توسط موسسات مالی خارجی افتتاح می‌شود و به وسیله آن به موسسه مالی خارجی اجازه داده می‌شود که مشتری‌هاش به صوت مستقیم از طریق حسابهای فرعی عملیات بانکی خود را در آمریکا انجام دهند. حساب فوق در واقع یک حساب جاری برای بانک خارجی است که توسط آن، خدمات بانکی توسط بانک خارجی و در قبال دریافت کارمزد از مشتری‌ها خود (که در خارج از آمریکا قرار دارند) ارائه می‌شود. بانک خارجی معمولاً به مشتری‌ها خود که دارندگان حساب فرعی‌اند اجازه استفاده از دسته چک را می‌دهد و آنان می‌توانند بر عهده حساب بانک خارجی در کشور آمریکا چک صادر کنند. بانک خارجی مکلف است که مشخصات دارندگان و اشخاص ذینفع در این حسابها را به بانک و نهادهای قانون‌گذاری آمریکا گزارش دهد.

³³ - Corresponding account.

حساب کارگزاری حسابی است که بانکی در یک کشور، در بانک دیگری در کشور دیگر افتتاح می‌کند و به موجب قرار داد، بانک دوم یعنی بانک کارگزار از طرف مشتری خود عملیاتی را انجام می‌دهد. هدف از افتتاح حساب‌های فوق؛ سپرده گذاری، برداشت و انجام سایر معاملات برای موسسات خارجی است.

دستورالعمل، حوزه وسیعی از جرایم که عواید آن می‌تواند در فرایند پول‌شویی وارد شود، مشخص شد. چرا که پول‌شویان به علت مقررات سخت حاکم بر بانک‌ها کوشیدند تا عواید حاصل از جرم را از طریق موسسات مالی غیربانکی و توسط مشاغلی از قبیل وکالت، حسابداری و نیز از طریق بنگاه‌های معاملاتی، کازینوها و معامله‌گران سنگ‌های قیمتی شست و شو دهند. بر این اساس، در اصلاحیه فوق حوزه شمول دستورالعمل به کلیه حرف و مشاغل آسیب‌پذیر در قبال پول‌شویی تسری داده شد. از جمله این مشاغل می‌توان به وکلای دادگستری، حسابداران، سردفتران و معامله‌گران سنگ‌های قیمتی، مشاوران مالیاتی و مشاوران املاک اشاره نمود. مشاغل فوق ملزم به رعایت مقررات پیش‌گیری از پول‌شویی شدند. در این دستورالعمل صرافی‌ها، انتقال دهندگان وجوه و شرکت‌های سرمایه‌گذاری در شمول موسسات مالی ملزم به رعایت مقررات ضد پول‌شویی قرار گرفتند.

از جمله ضوابط و معیارهای مطرح شده در دستورالعمل فوق که کشورهای عضو اتحادیه به منظور مبارزه با پول‌شویی، ملزم به رعایت آن‌ها هستند، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

✓ ملزم کردن موسسات مالی به تدوین ضوابط و مقررات پیش‌گیری از پول‌شویی؛

✓ ملزم کردن موسسات مالی و مشاغل آسیب‌پذیر در مقابل پول‌شویی نسبت به شناسایی مشتری با مدارک هویت معتبر به هنگام افتتاح حساب و یا ارائه خدمات مالی از جمله اجاره صندوق امانات؛ شناسایی مشتری در کلیه معاملات بالاتر از ۱۵۰۰ یورو و نگهداری اطلاعات مربوط به مشتری حداقل تا پنج سال بعد از قطع رابطه وی با موسسه؛

✓ ملزم کردن موسسات مذکور به شناسایی و گزارش موارد مشکوک به مقامات ذیربط. موارد مشکوک نیز به هر میزان و مبلغی باید گزارش داده شود و سقف معینی برای آن تعیین نشود.

✓ تجربه کشورهای در حال توسعه در خصوص مبارزه با پول شویی

هر چند پیشگامان مبارزه با پول شویی کشورهای توسعه یافته و صنعتی بوده‌اند، اما در دهه اخیر، بسیاری از کشورهای در حال توسعه نیز به منظور مبارزه با پول شویی و با تصویب قانون ضد پول شویی، موسسات مالی، و بانک‌های مستقر در آن کشورها را موظف نمودند که موارد مشکوک به پول شویی را به واحدهای اطلاعات مالی زیر نظر دولت یا بانک مرکزی اطلاع دهند. در بسیاری از کشورها نیز بتدریج شرکت‌ها و موسسات مشمول قانون فوق افزایش یافته است؛ به طوری که شرکت‌های بیمه، شرکت‌های فعال در بورس اوراق بهادار، شرکت‌های معاملات املاک، موسسات رهنی و شرکت‌های لیزینگ، موسسات بخت‌آزمایی و قمارخانه‌ها، موسسات اداره‌کننده صندوق‌های سرمایه‌گذاری و صندوق‌های بازنشستگی غیردولتی نیز مشمول قانون فوق شده‌اند. در همین راستا، این بخش از گزارش به تجربه برخی از کشورهای فوق در زمینه مبارزه با پول شویی اختصاص یافته است.

← آرژانتین

در آرژانتین برای نخستین بار در سال ۱۹۹۵ بانک مرکزی مقرراتی برای کنترل و جلوگیری از معاملات مشکوک به پول شویی وضع کرد؛ از جمله، منع بانک‌ها از پرداخت چک‌ها یا حواله‌های ارزی بیش پنجاه هزار پزو یا معادل دلاری آن. در آوریل سال ۲۰۰۰ نیز قانونی در رابطه با پول شویی از تصویب کنگره گذشت. با تصویب قانون فوق، بانک مرکزی نیز الزاماتی برای فعالیت موسسات مالی وضع کرد؛ از جمله الزام آن‌ها به گشایش حساب برای مشتری‌ها همراه با احراز هویت مشتری براساس قاعده شناسایی مشتری، کنترل گردش حساب مشتری‌ها به منظور جلوگیری کردن از فعالیت‌های مالی نامشروع، انتصاب یک مامور ارشد مسوول امور ضدپول شویی و نگهداری یک بانک اطلاعاتی شامل اطلاعات مشتری‌های که معاملات شخصی به میزان ده هزار دلار و بیشتر انجام می‌دهند.

قانون مبارزه با پول شویی در آرژانتین در طی زمان اصلاح شده و بهبود یافته است و مجازات‌های شدیدی برای پول‌شویان در قانون لحاظ شده است، از جمله مجازات ۲ تا ده سال زندان و یا جریمه دو تاده برابر معاملات پول شویی. هم اکنون

در این کشور، طبق قانون تمام مؤسسات مالی و مشاغل حرفه‌ای از جمله بانک‌ها، صرافان، شرکت‌های کارگزاری در بورس اوراق بهادار، شرکت‌های بیمه، شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری، ناشران چک‌های مسافرتی و کارت‌های اعتباری، کسانی که در کار خرید و فروش اشیای هنری و سنگ‌های قیمتی و دیگر کالاهای لوکس هستند و نیز شرکت‌های ارائه دهنده خدمات پستی موظف هستند که موارد و معاملات مشکوک را به واحد اطلاعات مالی گزارش دهند. واحد اطلاعات مالی در این کشور زیر نظر وزارت دادگستری فعالیت می‌کند^{۳۴}.

◀ سنگاپور

سنگاپور به عنوان یکی از مهمترین مراکز مالی جهانی در آسیا، با پی بردن به اهمیت یک سیستم ضد پول‌شویی موثر و سالم به منظور حفظ موقعیت رقابتی خود به عنوان مرکز مالی در آسیا، در سال ۱۹۹۲ قانون ضد پول‌شویی را تصویب کرد. این کشور در ابتدا تمرکز خود را بر عواید حاصل از معاملات مواد مخدر گذاشت. در سال ۲۰۰۰ نیز بانک مرکزی سنگاپور راهنمای عملی مبارزه با پول‌شویی برای مؤسسات مالی، بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، مشاوران سرمایه‌گذاری و کارگزاران بورس اوراق بهادار را منتشر کرد.

◀ کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

شش کشور عربی حوزه خلیج فارس (بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان و امارات متحده عربی)، در مجموع یک عضو از FATF محسوب می‌شوند. در این میان، بحرین از سال ۱۹۸۹ با تصویب قانونی از سوی دولت، مبارزه رسمی خود علیه فعالیت‌های پول‌شویی را آغاز کرد. با تصویب این قانون، در بحرین، بانک مرکزی نقش رهبری مبارزه با پول‌شویی را به عهده گرفت^{۳۵}. در سال ۱۹۹۳ بانک مرکزی بخشنامه‌ای صادر کرد و کلیه مؤسسات مالی را موظف کرد که دریافت‌ها و

³⁴ - A practitioner's Guide to International Money Laundering Law & Regulation, Andrew Clark and Peter Burrell (2003).

پرداخت‌های نقدی بیش از ده هزار دینار بحرین را به این نهاد گزارش دهند. در سال ۱۹۹۷ نیز بانک مرکزی بحرین و وزارت بازرگانی؛ چهل توصیه گروه ویژه اقدام مالی را برای استفاده تمام سازمان‌ها و موسسات بازرسی منتشر کردند. در ژانویه ۲۰۰۱ به فرمان امیر بحرین قانون جلوگیری و منع پول‌شویی اعلام و با ارائه تعریف جدید، پول‌شویی جرم تلقی و مشمول جریمه و تنبیه شد. همچنین کمیته سیاست ملی ضد پول‌شویی به منظور اجرای قانون ضد پول‌شویی هماهنگ با نهادهای داخلی و خارجی برای مبارزه با پدیده پول‌شویی ایجاد شد. بدنبال قانون فوق، در اکتبر همان سال، بانک مرکزی بحرین مقرراتی را برای بانک‌ها، موسسات مالی و صرافی‌ها وضع کرد و آن‌ها را موظف نمود که مشتری‌ها خود را شناسایی کنند و نقل و انتقالات مالی مشکوک را به این بانک گزارش دهند. در سال ۲۰۰۲ نیز بخشنامه جدیدی توسط بانک مرکزی بحرین انتشار یافت که تمام موسسات مالی و غیر مالی را موظف کرد برای اجرای توصیه‌های گروه اقدام مالی در خصوص مبارزه با تامین مالی تروریسم، نقل و انتقالات مالی مشکوک را گزارش دهند.

به دنبال انتشار توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی علیه پول‌شویی، بانک مرکزی کویت در سال ۱۹۹۲ بخشنامه‌ای صادر کرد که بر اساس آن، بانک‌های این کشور موظف شدند در هنگام خرید دلار، مراقبت‌های لازم در خصوص شناسایی فروشنده و تقلبی نبودن اسکناس‌های دلار را به عمل آورند و هر هفته نیز خریدهای بیش از ۲۵ هزار دلار را به بانک مرکزی گزارش دهند. در سال ۱۹۹۳ بانک مرکزی بخشنامه‌ای صادر کرد که چهل توصیه FATF را در برمی‌گرفت. همچنین چند بخشنامه دیگر نیز صادر شد که با توجه به روش‌های جدید به کارگرفته شده توسط پول‌شویان، سیستم بانکی نیز موظف شد روش‌های جدید ضد پول‌شویی را به کار بگیرد و بر این اساس اصلاحاتی نیز در سیستم بانکی این کشور انجام شد. در نهایت پس از به کارگیری توصیه‌های چهل‌گانه توسط سیستم بانکی کویت، در سال ۲۰۰۲ قانون مبارزه با پول‌شویی وضع شد. بدنبال اجرای قانون فوق، وزارت دارایی کویت کمیته‌ای به ریاست معاون وزیر دارایی برای کنترل فعالیت‌های ضد پول‌شویی و ضد تامین مالی تروریسم تشکیل داد.

در کشور عربستان برای نخستین بار در سال ۱۹۹۵، مقام پولی عربستان به منظور جلوگیری از پول شویی دستورالعمل راهنمایی منتشر کرد که بر اساس آن، بانکها موظف شدند برای مقابله با پول شویی، سیستم‌های کنترل داخلی خود را ارتقاء دهند و اصل شناسایی مشتری را به کارگیرند و با به کارگیری نرم افزارهای ویژه، نقل و انتقالات غیرمعمول را ردیابی کنند. همچنین بانکها موظف شدند سیستم گزارش دهی مناسبی برای گزارش نقل و انتقالات مالی حسابها به کارگیرند. علاوه بر این، بانکها موظف شدند که واحد کنترل پول شویی ایجاد کنند که وظیفه آن دریافت اطلاعات در مورد نقل و انتقالات مشکوک به پول شویی، بررسی موارد مشکوک و اطلاع دادن به مقامات مسوول، به کارگیری روش‌های جدید برای مقابله با پول شویی و آموزش کارکنان در این زمینه بود.

بانک مرکزی امارات متحده عربی نیز در سال ۲۰۰۰، مقرراتی به منظور مبارزه با پول شویی در این کشور وضع کرد. مقررات فوق در سال ۲۰۰۱ مورد تجدید نظر قرار گرفت. حوزه پوشش این مقررات شامل حساب‌های بانکی، نقل و انتقالات نقدی، وام‌های با وثیقه و بدون وثیقه و خدمات بانکی الکترونیکی و بانکداری بین‌المللی، و معاملات مرتبط به سرمایه‌گذاری می‌شد. این مقررات فقط شامل موسسات مالی زیر نظر بانک مرکزی می‌شد و شرکت‌های بیمه که زیر نظر وزارت اقتصاد بودند را شامل نمی‌شد. در سال ۲۰۰۲ وزارت اقتصاد و بازرگانی نیز بخشنامه‌ای برای مقابله با پول شویی صادر کرد و شرکت‌های بیمه نیز مشمول رعایت مقررات ضد پول شویی شدند. در همین سال و به منظور موفقیت برای مقابله با پول شویی، قانون فدرال مبنی بر جرم بودن و غیرقانونی بودن پول شویی وضع شد و تمام سازمان‌های مالی، بازرگانی و نهادهایی که فعالیت اقتصادی دارند موظف به رعایت مقررات ضد پول شویی شدند و بر این اساس، بازرسان مالی موظف شدند موارد مشکوک به پول شویی را مشخص و به واحد موارد مشکوک و ضد پول شویی مستقر در بانک مرکزی گزارش دهند.

◀ ترکیه

قانون منع پول‌شویی در سال ۱۹۹۶ در کشور ترکیه به تصویب رسید. در ۱۹۹۷، هیات بررسی جرائم مالی (هیات مسوول رسیدگی فعالیت‌های پول‌شویی) و هیات هماهنگی برای مبارزه با جرائم مالی ایجاد شد. در اوایل ۱۹۹۸ نیز مقررات شناسایی مشتری برای بانک‌ها و موسسات مالی به اجرا گذاشته شد. در سال ۲۰۰۰ سازمان‌های مالی (بورس اوراق بهادار ترکیه، شرکت‌های بیمه، واسطه‌گرها و کارگزاران در بورس فلزات گرانبها، دلانان جواهرات و سنگ‌های قیمتی و آثار هنری، آژانس‌های املاک و کلوپ‌های ورزشی) موظف شدند که توصیه‌های ضد پول‌شویی FATF را به کارگیرند. در سال ۲۰۰۶ قانون فوق مورد تجدید نظر قرار گرفت. براساس قانون جدید، پول‌شویی جرم تلقی و مشمول پی‌گرد قانونی شد و مجازات زندان (حداقل یک سال) برای آن در نظر گرفته شد. در گزارش سالانه FATF در سال ۲۰۰۸-۲۰۰۷ از ترکیه به عنوان کشوری نام برده شد که متعهد به اجرای توصیه‌های چهل و نه گانه FATF است.

◀ روسیه

گروه ویژه اقدام مالی، در سال ۲۰۰۰ روسیه را به عنوان کشوری معرفی کرد که با جامعه جهانی در زمینه وضع مقررات برای مقابله با پول‌شویی همکاری ندارد. براین اساس، به کلیه فعالان اقتصادی در جهان توصیه کرد که در مبادلات اقتصادی با سازمان‌های مالی و شرکت‌های روسی احتیاط کنند. همچنین خبر از احتمال تحریم مالی این کشور داد. به دنبال این امر، روسیه برای جلب اطمینان جامعه جهانی، اقدام به ایجاد سازمان مقابله با پول‌شویی و وضع مقررات در این زمینه کرد. در سال ۲۰۰۲ با بازدید هیات نمایندگی FATF از روسیه و با بررسی مقررات و اقداماتی که این کشور برای مقابله با پول‌شویی انجام داده بود، این کشور از لیست سیاه FATF خارج شد. در سال ۲۰۰۳ نیز این کشور به عنوان عضو FATF پذیرفته شد. در روسیه واحد اطلاعات مالی تحت عنوان سرویس کنترل مالی فدرال زیر نظر وزارت دارایی در زمینه مبارزه با پول‌شویی فعالیت می‌کند. واحد فوق، رابط بین موسسات مالی، بانک‌ها و سایر سازمان‌های اقتصادی کشور با تشکیلات قضایی روسیه است.

◀ ایران

قانون مبارزه با پول‌شویی در ایران مشتمل بر دوازده ماده و هفت تبصره در بهمن ماه سال ۱۳۸۶ تصویب شد. بر اساس ماده ۲ قانون فوق، پول‌شویی جرم تلقی می‌شود. به موجب ماده ۴ قانون مذکور، به منظور هماهنگ کردن دستگاه‌های ذیربط در امر جمع‌آوری، پردازش و تحلیل اخبار، اسناد و مدارک، اطلاعات و گزارش‌های واصله، تهیه سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند، شناسایی معاملات مشکوک و به منظور مقابله با جرم پول‌شویی، شورای عالی مبارزه با پول‌شویی به ریاست وزیر امور اقتصادی و دارایی و با عضویت وزرای بازرگانی، اطلاعات، کشور و رئیس کل بانک مرکزی تشکیل می‌شود. بر اساس ماده ۹ این قانون، مرتکبین جرم پول‌شویی علاوه بر استرداد درآمد حاصل از ارتکاب جرم به جزای نقدی به میزان یک چهارم عواید حاصل از جرم محکوم می‌شوند. آیین‌نامه اجرایی این قانون نیز شامل هشت فصل^{۳۶} و چهل و نه ماده در ۱۴ آذرماه ۱۳۸۸ ابلاغ شد.

بر اساس ماده ۱۸ آیین‌نامه فوق، تمامی اشخاص مشمول قانون، مکلفند با توجه به وسعت و گستردگی سازمانی خود، واحدی را به عنوان مسئول مبارزه با پول‌شویی معرفی کنند.

بر اساس ماده ۲۵ این آیین‌نامه، کلیه کارکنان تحت امر اشخاص مشمول قانون یادشده موظفند، در صورت مشاهده معاملات مشکوک مراتب را بدون اطلاع ارباب رجوع به واحدهای مسئول مبارزه با پول‌شویی در هر دستگاه اطلاع دهند. این اقدام با توجه به تبعات آن نیازمند حمایت جدی از کارکنان است تا بدون توجه به جایگاه اجتماعی و سیاسی ارباب رجوع، وظایف خود را در اجرای بی‌نقص قانون انجام دهند. گزارش تمامی معاملات نقدی به میزان بالاتر از ۱۵ میلیون تومان و معاملات مشکوک، از دیگر وظایف کارکنان موسسه‌ها و بنگاه‌های یادشده است.

۳۶- فصل اول تعاریف، فصل دوم، شناسایی ارباب رجوع یا مشتری، فصل سوم، ساختار و نحوه گزارش‌دهی، فصل چهارم، گزارشهای الزامی، فصل پنجم، امور مربوط به مبادلات ارزی، فصل ششم، نگهداری سوابق و اطلاعات، فصل هفتم، آموزش، فصل هشتم، سایر موارد.

در ماده ۲۷ این آیین نامه تاکید شده است که گزارش های تهیه شده در این رابطه بیان کننده هیچ گونه اتهامی به افراد نبوده و اعلام آن به واحد اطلاعات مالی، افشای اسرار شخصی محسوب نمی شود و اتهامی متوجه گزارش دهندگان مجری این آیین نامه نخواهد شد.

بر اساس ماده ۲۸ آیین نامه فوق، خرید و فروش و نقل انتقال ارز نیز تابع مقررات خاصی است و هرگونه نقل و انتقال خارج از نظام بانکی و صرافی های مجاز، ممنوع بوده و فاعلان اینگونه معاملات براساس قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مجازات خواهند شد. براین اساس خرید و فروش ارز به صورت پرداخت ریال در داخل و دریافت ارز در خارج و یا برعکس، فقط از طریق نظام بانکی و صرافی های دارای مجوز از بانک مرکزی و با رعایت قوانین و مقررات مربوط، مجاز شناخته شده است.

بر اساس ماده ۲۹ آیین نامه فوق، بانک مرکزی ملزم است اطلاعات تفصیلی مربوط به خرید و فروش و نقل و انتقال ارز در سیستم بانکی و صرافی های مجاز را در پایان هر روز در یک بانک اطلاعاتی، ثبت و ضبط نموده و امکان دسترسی و جستجوی واحد اطلاعات مالی را به این بانک اطلاعاتی فراهم نماید.

در ماده ۳۳ آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پول شویی، تمامی موسسه های پولی و مالی مشمول این قانون موظفند که مدارک مربوط به سوابق معاملات و عملیات مالی اعم از فعال و غیر فعال را حداقل تا پنج سال بعد از پایان عملیات نگهداری کنند.

بر اساس ماده ۳۸ آیین نامه فوق، واحد اطلاعات مالی که در وزارت امور اقتصادی و دارایی تشکیل می شود، مسوول انجام وظایف زیر است:

- ✓ جمع آوری و اخذ اطلاعات معاملات مشکوک؛
- ✓ ارزیابی، بررسی و تحلیل اطلاعات گزارشها و معاملات مشکوک؛
- ✓ درج و طبقه بندی اطلاعات در سیستمهای مکانیزه؛
- ✓ اعلام مشخصات اشخاص دارای سابقه پول شویی یا تأمین مالی تروریسم به اشخاص مسوول (به منظور مراقبت بیشتر یا قطع همکاری)، در صورت درخواست مراجع ذی ربط؛

- ✓ تأمین اطلاعات تحلیل شده مورد نیاز مراجع قضایی، ضابطان و دستگاههای
- مسئول مبارزه با تروریسم در کشور، در صورت درخواست مراجع ذی ربط؛
- ✓ تهیه آمارهای لازم در مورد اقدامات صورت گرفته در جریان مبارزه با
- پول شویی؛
- ✓ تهیه نرم افزارها و سیستمهای اطلاعاتی مورد نیاز؛
- ✓ تأمین امنیت اطلاعات جمع آوری شده؛
- ✓ تبادل اطلاعات با سازمان ها و نهادهای بین المللی طبق مقررات؛
- ✓ جمع آوری و اخذ تجارب بین المللی؛
- ✓ ارسال گزارش هایی که به احتمال قوی صحت دارد یا محتمل آن از اهمیت
- برخوردار است به دستگاه قضایی؛
- ✓ پیگیری گزارشهای ارسالی در مراجع قضایی؛
- ✓ تهیه پیش نویس برنامه سالانه واحد اطلاعات مالی جهت تصویب شورا؛
- ✓ پاسخ به استعلام اشخاص مشمول در اسرع وقت؛
- ✓ اعلام نظر در مورد صلاحیت تخصصی مسئولان واحدهای مبارزه با پول شویی
- پیشنهادی از سوی مدیران اشخاص مشمول.
- ✓ بر اساس ماده ۴۸ این آیین نامه به منظور سهولت دسترسی به اطلاعات
- مشتری ها و احراز صحت اسناد و اطلاعات ارائه شده از سوی افراد، بانک مرکزی
- موظف است نسبت به راه اندازی سامانه اطلاعات مشتری ها، مشتمل بر اطلاعات زیر
- اقدام نماید:
- ✓ اطلاعات ثبتی و صورتهای مالی مشتری ها (حقوقی و حقیقی)؛
- ✓ اطلاعات شماره حسابها و تسهیلات ارائه شده به آنان و موارد سررسید و
- معوق شده (موضوع دستورالعمل تنظیم فرمهای اعطای تسهیلات و تعهدات بانکی
- بانک مرکزی)؛
- ✓ اطلاعات چکهای برگشتی؛
- ✓ اطلاعات مربوط به اظهارنامه مالیاتی مشتری ها؛
- ✓ اطلاعات محکومیتها و سفتههای واخواستی اشخاص حقیقی و حقوقی که
- اسامی آنها در سیستم ثبت شده است؛

✓ اطلاعات سجلی ارائه شده توسط مشتری‌ها.

در راستای اجرای مفاد آیین نامه فوق توسط نظام بانکی کشور، بانک مرکزی ج.ا.ا. نیز در دی ماه ۱۳۸۸ طی بخشنامه‌ای^{۳۷} ضمن ابلاغ مفاد آیین نامه اجرایی قانون مبارزه با پول شویی به کلیه بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، مقرر نمود که واحدهای مذکور ضمن ابلاغ مفاد آیین نامه به واحدهای ذی ربط، تریبی اتخاذ نمایند تا موارد ذیل در رابطه با آیین نامه به قید تسریع در کلیه شعب و واحدهای تابعه به مرحله اجرا درآید.

○ ارایه هرگونه خدمات بانکی از جمله دریافت و پرداخت، حواله وجه، صدور و پرداخت چک، ارایه تسهیلات، صدور انواع کارت دریافت و پرداخت، صدور ضمانت نامه، خرید و فروش ارز، خرید و فروش اوراق گواهی سپرده و اوراق مشارکت، قبول ضمانت و تعهد ضامنان به هر شکل از قبیل امضای سفته، بروات و اعتبارات اسنادی و خرید و فروش سهام منوط به شناسایی ارباب رجوع و ثبت اطلاعات آن در بانک‌های اطلاعاتی موسسات اعتباری می‌باشد.

○ ارایه خدمات پایه به صورت الکترونیکی و بدون شناسایی کامل ارباب رجوع و انجام هرگونه تراکنش مالی غیر قابل ردیابی یا بی نام و ارایه تسهیلات مربوط ممنوع است.

○ بانک‌ها و موسسات اعتباری ملزمند با اتخاذ تدابیر و اقدامات مقتضی، نظارت دقیق و ویژه‌ای به هنگام افتتاح و انسداد هر گونه حساب برای افراد سیاسی خارجی اعمال نمایند.

○ فرم‌های مربوط به ارایه خدمات به ارباب رجوع به گونه‌ای طراحی شوند که امکان درج شناسه فرد (شماره ملی، شناسه ملی، شماره فراگیر اتباع بیگانه حسب مورد) و کدپستی وی بر روی آن فراهم باشد.

○ بانک‌ها و موسسات اعتباری ملزمند، بانک‌های اطلاعاتی خود را به نحوی طراحی نمایند که امکان درج شناسه فرد (شماره ملی، شناسه ملی، شماره فراگیر اتباع بیگانه حسب مورد و کدپستی وی) در آن فراهم بوده و جستجو بر اساس شناسه‌های مذکور امکان پذیر باشد. داده‌های موجود در بانک‌های اطلاعاتی مزبور

۳۷- بخشنامه شماره ۸۸/۲۱۰۰۶۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۸.

باید به صورت ادواری (هر شش ماه یکبار)، از طریق ارسال آن‌ها به مراجع ذیربط، به روز شده و صحت آن‌ها کنترل شود.

○ موسسات اعتباری باید واحدی را با توجه به وسعت و گستردگی سازمانی خود، به عنوان مسئول مبارزه با پول‌شویی ایجاد و مشخصات تفصیلی کارکنان آن را به مدیریت مبارزه با پول‌شویی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ارسال نمایند.

○ موسسات اعتباری ملزمند تمهیدات لازم برای حسن اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی از جمله تهیه نرم‌افزارهای مورد نیاز برای تسهیل در دسترسی سریع به اطلاعات و شناسایی معاملات مشکوک و نیز طراحی ساز و کارهای مقتضی به منظور نظارت و کنترل بر فرآیند مبارزه با پول‌شویی، ارزیابی و ممیزی میزان اجرای فرآیند ضد پول‌شویی را فراهم آورده و مراتب را برای اخذ تایید به بانک مرکزی گزارش نمایند.

○ موسسات اعتباری ملزمند ترتیباتی اتخاذ نمایند تا در صورت مشاهده هرگونه معاملات و عملیات مشکوک، مراتب بدون اطلاع ارباب رجوع و در کوتاه‌ترین زمان ممکن گزارش شود.

○ ترتیبی اتخاذ شود که کلیه معاملات بیش از سقف مقرر (۱۵۰ میلیون ریال) در آیین‌نامه که ارباب رجوع وجه آن‌ها را به صورت نقدی پرداخت می‌کند، ثبت و همراه با توضیح‌های ارباب رجوع، گزارش شود.

○ خرید و فروش ارز به هر صورتی از جمله پرداخت ریال در داخل و دریافت ارز در خارج کشور و بالعکس، صرفاً از طریق شبکه بانکی و صرافی‌های مجاز با رعایت قوانین و مقررات مربوط مجاز است. کلیه موسسات اعتباری و صرافی‌های مجاز موظفند اطلاعات تفصیلی مربوط به خرید و فروش و نقل و انتقال ارز خود را در پایان هر روز به بانک اطلاعاتی که به همین منظور در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران ایجاد خواهد شد، ارسال دارند.

○ موسسات اعتباری ملزمند با اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم، نظارت دقیقی را بر شعب و نمایندگی‌های خارج از کشور خود از نظر رعایت ضوابط و مقررات مبارزه با پول‌شویی اعمال نمایند.

- مدارک مربوط به سوابق معاملات و عملیات مالی (اعم از حساب‌های فعال و غیرفعال) و نیز مدارک مربوط به سوابق شناسایی ارباب رجوع در موسسات اعتباری، باید به صورت فیزیکی و یا دیگر روش‌های قانونی حداقل به مدت ۵ سال پس از پایان عملیات نگهداری شوند.
  - مقتضی است موسسات اعتباری ترتیبات لازم را برای برقراری دوره‌های آموزشی بدو خدمت و ضمن خدمت کارکنان زیرمجموعه خود در خصوص مبارزه با پول‌شویی فراهم نمایند.
  - موسسات اعتباری ملزمند نسبت به توجیه، آموزش عمومی و اطلاع‌رسانی به ارباب رجوع در خصوص تکالیف عمومی آن‌ها و نیز مزایای اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی، به نحو مقتضی اقدام نمایند.
  - از ابتدای بهمن‌ماه سال ۱۳۸۸، پرداخت وجه نقد بیش از ۱۵۰ میلیون ریال در هر روز به ارباب رجوع ممنوع است. موسسات اعتباری موظفند در اسرع وقت نسبت به اطلاع‌رسانی به عموم مردم برای استفاده از روش‌های جایگزین، اقدام نمایند.
- لازم به ذکر است که بانک مرکزی ج.ا.ا. در راستای ایفای مطلوب مسئولیت‌ها و تکالیف مقرر در آیین‌نامه مذکور و حصول اطمینان از حسن اجرای امور و همچنین تجمیع و تمرکز فعالیت‌ها و اجتناب از هر گونه موازی‌کاری و ناهماهنگی احتمالی، در ابتدای سال ۱۳۸۹ اقدام به تشکیل اداره‌ای تحت عنوان "اداره مبارزه با پول‌شویی"، در این بانک نموده است. کلیه وظایف و مسئولیت‌های بانک مرکزی در زمینه مقابله با پول‌شویی به صورت متمرکز تحت مدیریت واحد فوق انجام خواهد شد.

◀ کلام آخر

با عنایت به اینکه پول‌شویان اغلب شبکه‌های خود را به کشورهای منتقل می‌کنند که سیستم‌های مالی ضعیف دارند یا کشورهایی که اقدام موثری علیه پول‌شویان انجام نمی‌دهند، بنابراین برای کسب موفقیت در مبارزه با پول‌شویی لازم است که دولت‌ها، رژیم‌های فراگیر و جامع ضد پول‌شویی ترتیب دهند. چنین رژیم‌های ضمن آگاهی دادن به بخش دولتی و فعالان اقتصادی، در بخش خصوصی نیز در مورد پدیده پول‌شویی و آثار مخرب آن، ابزارهای قانونی و مقرراتی لازم را برای

مقابله با پول‌شویی در اختیار مقامات دولتی قرار می‌دهد. این ابزارها عبارتند از: جرم تلقی شدن پول‌شویی و امکان پیگرد قانونی فعالیت‌های فوق، توقیف دارایی‌های حاصل از فعالیت‌های فوق، ایجاد چارچوب لازم برای اینکه موسسات درگیر فعالیت‌های ضد پول‌شویی امکان تبادل اطلاعات بین یکدیگر و هم‌تایان خود در کشورهای دیگر را داشته باشند. الزام موسسات و مقامات درگیر در فعالیت‌های ضد پول‌شویی به ایجاد سیستمی استاندارد برای گزارش‌دهی تبادلات مالی، شناسایی مشتری، ضبط و بایگانی گزارش‌ها و اطلاعات، همچنین انطباق تبادلات مالی با قوانین و مقررات و استانداردهای تعیین شده، از ضروریات یک برنامه‌موثر ضد پول‌شویی است.

ایجاد سیستم‌های موثر شناسایی مشتری و برنامه‌های کنترل فعالیت‌های مالی مشتری موثرترین اسلحه برای مقابله با پول‌شویان و تامین‌کنندگان مالی تروریسم و جلوگیری از سوء استفاده آن‌ها از سیستم بانکی است. شناسایی مشتری‌ها شامل سپرده‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از خدمات بانکی می‌شود. احراز هویت مشتری بر اساس کارت شناسایی معتبر و هشیار بودن کارکنان بانک نسبت به مبادلات مشکوک و غیرمعمول، از الزامات سیستم شناسایی مشتری است که ضمن ترساندن پولشویان، به کشف فعالیت‌های پول‌شویی و برنامه‌های تامین مالی تروریسم کمک می‌کند. نخستین و ضروری‌ترین گام در یک سیستم شناسایی مشتری، تایید هویت مشتری است. پس از مرحله شناسایی مشتری، مرحله ارزیابی صحیح ریسک مشتری بر اساس اطلاعات حاصل شده از مرحله قبل است. سپس مرحله گزارش موارد مشکوک است. در این مرحله نیز وجود یک سیستم موثر شناسایی مشتری بسیار کارساز و حیاتی است. خوشبختانه هم اکنون با وجود پیشرفت‌های حوزه فناوری، برای اجرای بهتر، سهل‌تر و سریع‌تر برنامه‌های ضد پول‌شویی کشورها، نرم‌افزارهای متعددی توسط متخصصان طراحی شده است. این نرم‌افزارها در بازارهای کشورهای توسعه یافته وجود دارد که برخی از آن‌ها، قابل خریداری و استفاده توسط بانک‌ها و موسسات مالی است.

منابع

منابع فارسی:

- ۱- آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی، موضوع بخشنامه شماره ۸۸/۲۱۰۰۶۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۸ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- قانون مبارزه با پول‌شویی، مصوب ۱۳۸۶.
- ۳- عبدالمهدی ارجمند نژاد، اصول ۲۵ گانه برای نظارت بانکی موثر، انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری بال، بانک تسویه بین‌المللی، سپتامبر ۱۹۹۷، ترجمه، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۴- عبدالمهدی ارجمند نژاد، شناسایی کافی مشتری از سوی بانکها، انتشارات کمیته نظارت بر بانکداری بال، اکتبر ۲۰۰۱، ترجمه، گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۵- مینا جزایری، پول‌شویی و موسسات مالی، موسسه آموزش عالی بانکداری ایران.

منابع انگلیسی:

- 1 - A practitioner's Guide to International Money Laundering Law & Regulation, Andrew Clark and Peter Burrell, 2003.
- 2 - FATF Annual Report 2007-2008.
- 3 -International Strategies to Combat MoneyLaundering, Remarks of Joseph M. Myers, Assistant Director (International Programs)Financial Crimes Enforcement Network, U.S. Department of the Treasury for the International Symposium on the Prevention and Control of Financial Fraud, Beijing, (October, 1998).

4 -Money Laundering: A Banker's Guide to Avoiding Problems, Office of the Comptroller of the Currency, Washington, D.C., (December 2002).

5 - Review of private banks' anti-money laundering systems and controls, John Ellis, the Financial Services Authority (July 2007).

6 - The Key to Anti -Money Laundering Solution, Rajat Tyagi, Infosys Technologies - Behzad Merchant, Infosys Technologies (Aug 2005).

استفاده از مطالب این مجموعه با ذکر ماخذ بلامانع است.